

19. YY. RUS EDEBİYATINDA ROMANTİZM ÜZERİNE

Türkan OLCAY*

ÖZET

Bu çalışmada Rus edebiyatında romantizmin özgünlüğünün ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Rus edebiyatında XIX yüzyılın ilk yıllarında doğan romantizm Batıdan kaynaklanmasıyla birlikte farklı özellikler göstermektedir. Dönemin Rusyası'nda hüküm süren sosyal koşullar nedeniyle Rus romantizmi kendi içinde de farklı, hatta karşıt eğilimler içermektedir. Bununla birlikte Rus romantizmi sadece edebî ve felsefî değil, aynı zamanda manevî ve etik bir hareket haline gelerek bireyin yapısını, duygu ve düşüncelerini belirleyen başlıca unsur olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rus Edebiyatı, Romantizm, Rus Romantizminin Temsilcileri

ABSTRACT

In this work revealing the romanticism's originality in the Russian literature is intended. Romanticism, which appeared at the first years of the 19th century, has different features although it arises from west. Because of the social conditions prevailing in the Russia of this period, Russian romanticism involves different, and also opposite inclinations within itself. In addition to this Russian romanticism is not just literary and philosophical, but at the same time by transforming into a moral and ethical movement it became the primary element determining the character, emotions and thoughts of the individual.

Key Words: Russian Literature, Romanticism, Representatives of Russian Romanticism

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı.

Giriş Yerine

Bir edebiyat akımı incelenmeye alındığında, onun sadece edebiyata özgü olmadığı, diğer sanat alanlarında da başlayıp geliştiği bilinir. Her akım, doğduğu dönemin toplumsal yapısının ve ona bağlı ideolojinin ürünüdür. Çağın felsefesinin sanat üzerindeki etkisi, akım olarak ortaya çıkar ve tüm sanat dallarında ortak özellikler çerçevesinde gelişir.

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında doğan romantizm akımı¹ 1789 Fransız devrimi sonrası meydana gelen toplumsal ve düşünsel koşulların değişiminin sonucudur. Yükselen sınıf durumuna gelen burjuvazi, yeni ekonomik koşullarını hazırlayarak eski toplum yapısını tamamen değiştirir. Devrimden önce siyasal güç soyluların elindedir. Temel ilkeleri us, gerçek ve doğa olan klasisizm, bu sınıfın etkisindedir. Burjuvaziyle ortaya çıkan romantizm ise usun yerine duyguyu koyar. Klasisizmin gerçeği belli bir güzellik anlayışıyla sınırlıdır. Romantizm, tüm sınırları yıkar. Klasisizm geneli anlatır. Romantizm ise sıra dışı olanı yakalamaya çalışır.

Romantizmi bir akım olarak belirleyen, beraberinde getirdiği yeni sanat anlayışı ve kavramlardır. Başlıca amacı klasisizmin katı kurallarından vazgeçerek duyguya ve gerçek yaratıcı güce yön vermektir. Burjuvazinin dünya görüşüne koşut biçimde “birey” kavramı gelişir. Birey, edebiyat tarihinde ilk kez evrenin merkezine yerleştirilir. Sanatçı olağanüstü yeteneklere sahip bireysel bir yaratıcı olarak yeni bir açıdan değerlendirilir. Sanatçının yaratıcı ruhu, biçimsel kurallara ve geleneksel uygulamalara sıkı sıkıya bağlılıktan çok daha önemlidir. Onun birey olarak yaşadığı, doğa ve toplum “ben”iyle algıladığı bir dünya vardır. Yalnızlık, acı çekme, toplumdan kaçış, geçmişe, anılara ya da geleceğe sığınma, seyahate çağrı v.b. romantizme özgü özellikler hep bu ben’in, yani bireyin içselleştirdiği durumlardır.

¹ Ashnda romantizmi hazırlayan belirtiler 18. yüzyılın ortalarına kadar uzanır. Bu belirtilere ilk olarak Fransız filozofu ve yazarı Rousseau’nun yapıtlarında rastlanmaktadır. Rousseau, romantizmin “babası” olarak kabul edilmektedir. Yazar, duygularını özgürce ifade edebilmesini, insanın ahlaki gelişiminin aneak güçlü duygularla beslenebileceğini savunarak orta sınıf aile yaşamının erdemlerine ve doğal güzelliklerine ağırlık vererek, dinsel dogmaların karşısına, dinsel duyguları çıkarır. Coşkulu duygulara sadece *İtraflar*’ında değil, yazdığı birçok yapıtta da rastlamak mümkündür. *Bilimler ve Sanatlar Üzerinde Söylev*’de Rousseau yalnız bir yazar olmakla kalmaz, romantizmin temellerini de atar

Romantizmin bir başka özelliği hoşnutsuzluktur. Bu, başkaldırıdan çok kaçışa, sıkıntıya yol açan bir hoşnutsuzluktur. Doğa sevgisi, din duygusu, karşıtlık ilkesi, kahramanların betimi, ulusal tarih ve yerel renk, öznel üslup ve dil gibi ilkeler akıma özgü diğer özelliklerdir.

Romantizm bağdaşık bir akım değildir. Her gelişmiş ülkenin romantik edebiyatında, ülke koşullarından, sanatçıların değişik toplumsal görüş ve ideallerinden kaynaklanan düşünsel farklılıklar görülür. Rus romantizmi de her ne kadar Batıdan kaynaklansa da farklı sosyal ve tarihi koşullarda doğduğundan, Avrupa romantizmine göre daha değişik ideolojik düşüncelerle yüklü ve kendine özgü özellikler gösterir.

1. Rus Edebiyatında Romantizm

Rus edebiyatında romantizm 1810'lardan sonra, yani Batı edebiyatlarından daha geç ortaya çıkar. Akımın ana ilkesi olan başkaldırı Rus edebiyatında değişik alanlara yönelir. Nitekim Fransız ve İngiliz romantizmindeki klasisizme karşı sürdürülen eğilim Rus edebiyatında gözlenmez. Şöyle ki Rus romantizmi büyük ölçüde 18. yüzyılın düşünce mirası ve edebiyat akımlarıyla (klasisizm ve sentimentalizmle) bağlantılıdır.

19. yüzyılın ilk yıllarında Avrupa edebiyatlarında burjuva ilişkileri trajik bir tepki uyandırmıştır. Bu, bireyin yalnız kalmasına ve hemen tüm Batı edebiyatlarında yalnızlık, acı çekme, düşkünlüğü, toplumdan kaçış v.b. konuların işlenmesine neden olur. Dönemin Rusya'sına baktığımızda ise burjuva ilişkilerinin yeni yeni oluşmaya başladığını görürüz. Bu yüzden Rus edebiyatında ciddi bir trajik tepkiden söz edemeyiz. Ancak bu dönemki Rusya'da feodalizm ve toprak köleliği vardır ve Rus romantizminde bunlara karşı güçlü bir eğilim söz konusudur. Dolayısıyla gelişmiş Avrupa ülkelerinde yaygın olan genel romantik ilkeler ve kuramlar Rus ortamında dönüşüme uğrar. Rus edebiyatında romantizm ülkenin tarihsel gelişimine koşut ve toprak köleliğine karşı giderek etkinleşen kurtuluş hareketiyle bağlantılı olarak doğar.

Rusya'nın sosyal ve siyasal gelişimini hızlandıran ve ülkedeki kültürel ve sanatsal yaşamı derinden etkileyen tarihi olay 1812-1814 yıllarında Napolyon'a karşı sürdürülen savaşın zaferle sonuçlanmasıdır. Romantizmin coşku ve heyecan dolu özelliği, savaş sonrası uyanan yaşam koşullarını değiştirme isteğine ve ulusal kalkınma ortamına son derece uygundur.

Monteskiew, Voltaire, Diderot ve Rousseau gibi bir çok Fransız aydınlanmacı düşünürlerin yapıtları Rusçaya çevrilir. Bunun yanısıra, Alman milliyetçiliği ve Alman felsefe görüşleri de benimsenmeye başlanır. Tüm bunlar ulusal ve özellikle sosyal bilincin oluşmasına katkıda bulunurlar. Ayrıca Rus asker ve subayların yurt dışında bulunmaları ve bu kişilerin Rusya'daki yaşam koşullarının, devlet yapısının ve sosyal kurumlarının Avrupa'dakilerinden çok geride olduğunu görmeleri ulusal bilinci harekete geçirir.

Çar I. Aleksandr'ın (yön. 1801-1825) gittikçe şiddetlenen rejimi, bir taraftan sosyal ve ekonomik açıdan iyileşme bekleyen köylülerin ayaklanmalara neden olurken, diğer taraftan da açıkça eylemde bulunamayan aydın kişilerce çarlık rejimini devirmeyi amaçlayan gizli cemiyetler kurulmasına neden olur.

Tüm bu etkenler kuşkusuz edebiyatı derinden etkilemiştir. Romantik yazarlarca ülkeleri ile gerçeklerin arasındaki derin uçurumun farkedilmesi sonucunda 1820'li yılları Rus edebiyatında trajik konular giderek ağırlık kazanır. Sanatçılar, koleliğe karşı mücadelede en önde yer almayı görev sayarak, değişik yol arayışlarına koyulur. Bu da Rus romantizminin kendi bünyesinde de farklı, hatta bazen birbirine tamamen karşıt eğilimlerin doğmasına yol açar.

1.1. İlk Romantikler

Rus edebiyatında romantik duygular ilk olarak Vasili A. Jukovski ve Konstantin N. Batışkov'un şiirlerinde ortaya çıkar. Çok geçmeden bunlara Aleksandr S. Puşkin ve aralarında Kondrati F. Rıleyev'in, Vilhelm K. Kühelbeker'in, Aleksandr A. Bestüjev-Marlinski ile Aleksandr İ. Odoevski'nin yer aldığı Aralıkçı şairler de katılarak Rus edebiyatında romantik akımının tamamen yerleşmesini sağlayacaklardır.

1.1.1. Vasili Andreyeviç Jukovski

Anne yanından Türk olan Vasili A. Jukovski (1783-1852) Rus romantizminin başlatıcısı ve akımın en parlak temsilcisidir. Genel romantik fikirlerini Almanya'dan Rusya'ya taşıyan ilk sanatçı olan Jukovski, yaşamının sonuna dek bu akıma sadık kalmıştır.

Sanatçının yapıtlarında özel bir önem kazanan, dinsel - ahlaksal felsefeye dayalı romantizm gelişmiştir. Bu romantizmin düşünsel temelinde, toplumsal gelişimle ilgili gerçek perspektiflerin belirsizliği içinde mutlakçı egemenliğe ve toprak köleliğine dayalı, bütün bir yaşam biçiminin içten çöküşünün iyice belirgin olarak bilince varışı yatar. Jukovski, Rusya'daki koşullardan duyduğu derin hoşnutsuzluğu, bu koşulların değişme yollarına ilişkin belli bir tasarımdan yoksun oluşunu kabullenerek dile getirir.

Jukovski yapıtlarında Rus ve Batı Avrupa Ortaçağ toplumlarının değişik çevrelerinden çeşitli karakterlere yer verir. Toprak sahiplerinin hayatlarını ve ahlak kurallarını idealize ederek ataerkil koşulları över. Zaman zaman halkın gündelik yaşamını da ele alır. Ancak köylülerin tutum ve davranışlarında hoşnutsuzluğa değil iyi yürekliliğe ve uysallığa vurgu yapar.

Şiir sanatını bireyin iç dünyasını açığa çıkarma aracı olarak gören Jukovski tüm yapıtlarını bu türden yazmıştır. Bunların arasında vatanseverlik öğeleri taşıyan askeri marşlar ("*Slav Galiplerinin Mezarı Başında*"), kasidele ("*Köy Mezarlığı*", "*Theon ile Aiskhines*", "*Mirasın Renk Tonları*", "*Esrarengiz Konuk*" v.b.) fabl ve poem (anlatı-şiiirler), şiiirsel masallar vardır. Ancak iki şiir türü vardır ki, Jukovski'nin yaratıcılığının tüm özgünlüğünü gözlerimizin önüne serer. Sözkonusu türler eleji ve baladtır. Jukovski, eleji ve balad türündeki şiirleriyle ilk defa Rus okurlarına alışılmamış içtenlikle kendi içdünyasının kapılarını açar ve hissettiklerini doğal, ezgili ve zengin bir dille anlatır ("*Lüdmila*", "*Ailos'un Savaşı*", "*Aziz Johannes Akşamı*"). Kaybedilen dostluklar ve yıkılan sevgilere yönelik gözlemlerle insanı bilinmeyen ufuklara çeken gizeme kavuşma çabasını dile getirir.

Dönemin en önde gelen şairlerinden olmanın yanısıra Jukovski çeviri alanında da en yetenekli Rus sanatçılarından başında gelir. Çeviri uğraşına Gray'in

“*Etejy*” (1802) adlı yapıtıyla başlamış ve Homeros’un “*Odysseia*” (1848) destanıyla son vermiştir. Goethe, Schiller, Hebbel, Uhland, Southey ve Firdevsi’den Rusçaya yapılan en başarılı çeviriler Jukovski’ye aittir.

1801 yılında kurduğu “Edebiyat Dostları” derneğinin aracılığıyla Jukovski, Batı’da yaygın olan romantik fikirleri ve yapıtları Rus okurlarına tanıtır. Jukovski, Rus eleştirmeni Vissarion G. Belinski’nin ifadesine göre, “*Romantizmin Amerika’sını keşfeden Rusya’nın edebi Colomb’udur*”.¹ Jukovski sayesinde Ortaçağ’ın ve 19. yüzyılın başındaki Batı’nın romantik şiirleri Rus okurlarına tanıtılır ve sevdilir.

Aynı dönemde şiirlerinde romantik duygulara ağırlık veren bir diğer sanatçı da Konstantin Batüşkov’dur.

1.1. 2. Konstantin Nikolayeviç Batüşkov

Konstantin N. Batüşkov (1787-1855), esrarengizliğe ve olağanüstüye sığınan Jukovski’den farklı olarak şiirlerinde yaşamı, dostluğu ve aşkı yüceltir. Şairin bu dönemdeki yapıtlarının başlıca özelliği nesnel betimlemenin oluşturulması ve gerçek yaşama yönelik olmasıdır. Tüm bu özellikler Rus edebiyatında bir yeniliktir. Toplumsal koşullardan hoşnut olmayan Batüşkov, hayalinde canlandırdığı dünyaya göç eder. Şair, bireysel bağımsızlığı, yer yüzündeki nimetlerin ‘tadını çıkarmayı’ hayal eder (“*Eğlence Zamanı*”, “*Sahte Korku*”, “*Benim Tanrım*”, “*Tutsak*”). Bu yüzden de Batüşkov “Rusların Parny’si” olarak da gösterilir.

Batüşkov’u sadece bir Epikurcu olarak tanımlamak doğru olamaz. Çünkü sanatçı dinmeyen edebi arayışlarının sonucunda değişik akımlara yönelerek karma türlerde (hiciv, od, deneme) ve mükemmel bir dille yazılmış yapıtları ortaya çıkarır. Bu da Batüşkov’u bazen neoklasik bir sanatçı, bazen ise romantik, bazen de Rus psikolojik gerçekçiliğin önceli olarak gösterilmesine neden olur. (“*Bir Rus Subayın Finlandiya Hakkında Yazdığı Mektuplardan Parçalar*”, “*Predslava ve Dobriynya*” ya da “*Moskova’da Bir Gezi*”).

¹ A.İ. Revyakin, *Istoriya Russkoy Literaturı 19 veka.*, Moskva, 1981, s. 53

1814 yılında geçirdiği psikolojik rahatsızlığından sonra sanatçının yapıtlarında karamsallık ve melahkeli belirir. Yapıtlarında psikolojik öğelerinin yanısıra trajik ve yalnızlık öğeleri ağırlık kazanırlar. ("*Dostuma*", "*Sonuncu İlbahar*", "*Benim Deham*", "*Ayrılık*").

Rus şiirinin gelişmesinde önemli katkısı olan Batüşkov, Aleksandr S. Puşkin'in yaratıcılığının zeminini hazırlar. Batüşkov'un ezgili ve mükemmel bir dille yazılmış olan yapıtlarındaki öğeler Puşkin tarafından devam ettirilir.

1.1. 3. Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Aleksandr S. Puşkin (1799-1837), Rus romantik akımının ilk evresindeki en parlak isimdir. Batüşkov'un yanısıra Jukovski ve Byron'dan da etkilenir.

Genç Puşkin'in yazdığı şiirler Parny, Voltaire ve Batüşkov'un şiirlerini anımsatır. Konular da hemen hemen aynı: dostluk, aşk, ihanetler, esin perisine çağrı, yalnızlık. İşleniş biçimi de hemen hemen aynı tarzdadır. Ancak Puşkin yapıtlarına yer yer eşsiz bulgular katar. Bunların arasında kır yaşamına, ya da sosyetenin yaşamına ilişkin öğeler vardır. Puşkin bazen yüceltir, bazen de alaya alır. Şiirlerindeki anlatım ise son derece yalın, içten ve ezgilidir.

Puşkin'in romantik dönemindeki en büyük yapıtı 1820 yılında yayınlanan "*Ruslan ve Lüdmila*"'dır. Konusunu bir halk masalından alan Puşkin, kahramanlarını kendi ölçüsüyle değerlendirir. Yapıtın konusu ulusaldır, yani Rus folkloründen alınmıştır. Ancak Puşkin onu öylesine ustaca uyarlar ki hem klasik kahramanlık türünü, hem de alışılmış romantik türünü aşar.

Yine bu dönemde Puşkin alışılmış romantik öğelerinin yanısıra ülkesi için özgürlük ve uygarlık öğelerini de işler. Şairin esin kaynağı yavaş yavaş değişir. Yazdıklarının arasında devrimci şiirler ağırlıktadır ("*Çaadayev'e*", "*Özgürlük*", "*Köy*") ki bu Puşkin'in Güney Rusya'ya sürgüne gönderilmesine neden olur. Kafkasya'nın doğasından etkilenen sanatçı Güney Poemleri'ni ("*Kafkas Tutsağı*", "*Eşkiya Kardeşler*", "*Bahçesaray Çeşmesi*" ile "*Çingeneler*") yazar. Güney Poemleri, yalın anlatımı, özlü lirizmi ve ezgisi, güçlü imgeleri ile Rus şiirinin gelişmesinde önemli bir evredir. Sözkonusu yapıtlar Rus şiirinin ulusal bir temele

oturması açısından da büyük önem taşırlar. Puşkin, sürgündeyken pek çok şiir yazar. “Söndü Günün Yıldızı”, “Tutsak”, “Denize” gibi şiirler Puşkin’in toplumsal eğilimli devrimci romantiklerin tarafında olduğunu açıkça gösterir.

1.1.4. Devrimci Romantikler

Devrimci romantizmin en önemli temsilcileri Kondrati Fyodoroviç Rıleyev (1796-1826), Vilhelm K. Kühelbeker (1797-1846). Aleksandr A. Bestüjev-Marlinski (1797-1837 ve Aleksandr İ. Odoevski’dir (1802-1839). Söz konusu şairlerin yapıtlarında bireyin değil ulusun kaderi, şahsi iyilik yerine toplumsal iyilik gibi konular işlenir. Bu romantikler, yapıtlarında okuyucuyu harekete çağırır, özgürlüğe kavuşma mücadelesini yüceltirler. Yine bu şairlere göre, sanatın en önemli görevi gerçek vatandaşların eğitilmesidir. Devrimci romantiklerin yapıtlarında yeni bir kahraman tipi ortaya çıkarılır. Sözkonusu kahramanın özelliği, vatanın bağımsızlığı ile birlikte özgürlük ve toplumsal adalet için mücadele veren bir savaşçı olmasıdır (Aralıkçı Rıleyev’in “*Voynarovski*” ve “*Nalivayko*” adlı poemleri). Devrimci sanatçıların bir kısmı yapıtlarında kaside üslup özelliklerini kullanarak klasisizmce özgü geleneklerini sürdürürler. Klasisizmin geleneklerinin bu sanatçıların tarihsel trajedilerinde de sürdürüldüğü görülür. Bunun yanı sıra devrimci romantiklerin yapıtları yerel renk ve zamana ilgi, duyguların yoğunluğu, geçmişteki olaylarla çağdaş olayları karşı karşıya getirmek gibi özellikleri de barındırırlar.

Romantik sanatçılar kendi edebî programlarının yaratılmasında çok etkin davranırlar. Pyotr A. Vyazemski’nin, Puşkin’in ricası üzerine 1823 yılında yazdığı “*Bahçesaray Çeşmesi’ne Önsöz Yerine*” yapıtı Rus romantizmin heyecanlı bir bildirgesidir.¹ Aynı yıl Orest M. Somov tarafından kaleme alınan “*Romantik Şiiri Üzerine*” adlı makalede toplumsal eğilimli romantizmin geniş programı açıklanır. Sözkonusu makalede Rus edebiyatının ulusal özgünlüğe (‘samobitnost’a) sahip

¹ A.g.y., s. 101’den P.A.Vyazemski. Vmesto Predisloviya k Bahçesarayskoınu Fontanu”.

olması gereği dile getirilir. Yazarların ilham kaynağını ulusal tarihte, folklorde, halk dilinde aramaları gerektiğine vurgu yapılır.¹

Vilhelm K. Kühelbeker'in "*Şiir Sanatımızın, Özellikle Son On Yıllık Lirik Şiirin Eğilimi Üzerine*" adlı makalesi büyük yankı uyandırır. Kühelbeker ilk olarak Rus eleştiri sanatında toplumsal eğilimli devrimci romantizmini Jukovski ve Batüşkov'un elejik ve edilgen romantizminden ayırır. Sözkonusu romantiklerin edebi kalıplarını acımasızca alaya alır.²

1825 yılında I. Aleksandr'ın ani ölümünden sonra I. Nikolay yönetimi (1825-1855) başlar. Yeni Çarın amacı mutlakiyetçi düzeni korumak ve sağlamlaştırmaktır.

14 Aralık 1825 tarihinde Peterburg'da bir grup soylu kökenli subay, yeni çara karşı ayaklanır. Aralıkçı (Dekabrist) olarak adlandırılan bu ayaklanmanın amacı, toprak köleliğinin kaldırılması ve monarşinin bir anayasayla sınırlandırılmasıdır. Ayaklanma kısa sürede bastırılır. I.Nikolay, ilerici aydınlara gözdağı vermek üzere altı yüz kişiyi tutuklatır. Aralıkçılardan aralarında şair Rıleyev'in de bulunduğu beşinin idam edilmesi, yüzlercesinin de Sibirya'ya ve Kafkasya'ya sürülmesi, Rus aydınlarını derinden etkiler.

1825 sonrası Rus toplumsal düşüncesine ve edebiyatına genel olarak bir karamsarlık egemen olur. Ayaklanmanın başarısızlık nedenleri araştırılır, temelinde Aydınlanmacı ve Romantik ilkelerin bulunduğu Aralıkçı ideolojisi, yeniden ve eleştirel bir biçimde ele alınır. Bu dönemde Rus romantizminin yeni çizgileri ve özellikleri ortaya çıkar.

1.2. İkinci Kuşak Rus Romantikleri

Rus romantizminin ilk evresine özgü sanatsal ilkeler daha sonra **Deniz V. Davidov** (1784-1839), **Pyotr A. Vyazemski** 1792-1878), **Anton A. Delvig** (1798-1831), **Nikolay M. Yazıkov** (1703-1847) ve **Yevgeni A. Baratnski** (1800-1844)

¹ O M Somov, O Romantiçeskoj Poezii, Statya III, Russkaya Kritika ot Karamzina do Belinskogo, Sbornik Statey, Moskva, 1981, s. 57-64.

² V.K. Kuhelbeker, O Napravlenii Naşey Poezii, Osobenno Liriçeskoj v Posledneye Desyatiletije, Russkaya Kritika ot Karamzina do Belinskogo, Sbornik Statey, Moskva, 1981, s. 66-69.

gibi şairlerce sürdürülerek geliştirilir. Sözkonusu şairlerin yapıtlarında bireysel özgürlüğe duyulan hayranlık, yaşamdan yakınma, keder, hüznün ve çaresizlik gibi duygulara yer verilir. Yalnızlığının trajik yönü özellikle Baratinski'nin şiirlerinde derinlemesine işlenmiştir.

1.2.1. Yevgeni Abramoviç Baratinski

Baratinski felsefi bakımdan derin anlamlarla yüklü, umutsuz ve karamsar yapıtlar vermiştir. Felsefi ve estetik temalar üzerinde yazdığı özellikle son dönem şiirlerine karamsarlık egemendir. “Homurtu”, “Güvenim Kalmadı”, “İtiraf”, “Goethe'nin Ölümü Üstüne”, “Sonbahar” gibi yapıtlarında Baratinski, yitirmenin kaçınılmazlığını, düş kırıklığını ve insan psikolojisinin değişmez çelişkilerini irdeler.

Puşkin'in çağdaşı olan Baratinski dönemin ikinci büyük şairi olarak kabul edilir. Özellikle olgunluk dönemi yapıtlarında biçim yönünden klasik görüşü savunur, düşünce ile duygunun yüksek düzeyde gerçekleşen bir bileşimini ortaya koymaya çalışır. Dile büyük önem veren Baratinski üslubuna keskin ve sağlam biçimi vermeye çalışmıştır.

Bir yandan yaşamı temelden değiştirme çabasının artması, diğer yandan ise sosyal çelişkilerinin çözülmemesi Rus romantizminin ikinci evresinde ahlaki ve felsefi düşüncelerinin artmasına neden olur.

1.2.2. Erdemseverler Grubu

Rus romantizminin felsefi eğiliminin Erdemseverler (Lübomudrı) grubu temsil eder. Temsilcileri ise **Dmitri V. Venevitinov** (1805-1827), **Aleksey S. Homyakov** (1804-1860), **Stepan P. Şevıryov** (1806-1864), **Vladimir F. Odoyevski** (1804-1869) ve **Fyodor İ. Tütçev**'dir (1803-1873). Genç Erdemseverler herşeyden çok Schelling'in doğa ve sanat felsefesine ilgi duyarlar. Çalışmaları ise yaşam, insan ve tarih üzerinde yoğunlaşır.

Erdemseverleri'in öğretisinin temelinde halkçılık ilkesine özdeş ulusal özgünlük (natsionalnaya samobitnost) düşüncesi yatar. Gerçi ulusal özgünlük ilkesi Aralıkçılar'da da ilgi alanındadır. Ancak Aydınlanma akımının üzerinde büyük etkisi olan Aralıkçılar'a göre ulus, her şeyden önce yasalar ve “yurttaşlar topluluğu”

tarafından biçimlendirilmiş “siyasal bir varlık”tır. Erdemseverler ise ulusu, bireyüstü, tarihi süreç içinde bireyinkinden farklı ilkeler doğrultusunda gelişen ve “benzeri olmayan bir kolektif kişilik” olarak görürler.¹ Aralıkçılar’ın öğretisinde rasyonalist bir evrenselcilik eğilimi gözlenirken, Erdemseverleri’inkinde tarihin her ulusa, başkalarından farklı ve yalnızca ona özgü bir görev yüklediği düşüncesi son derece etkindir.²

1830’lu yıllara doğru Erdemseverler’in odağı, doğa felsefesinden tarih felsefesine kayar. Bu dönemde üzerinde durdukları konu Rusya-Batı Avrupa ilişkisi; daha doğrusu Rusya’nın Batı Avrupa karşısındaki konumudur. Konuyla ilgili Filozoflar’ın düşünceleri D.Venevitinov’un *Aydınlanmanın Rusya’daki Durumu Üzerine (O sostoyanii prosveşçeniya v Rossii, 1826)* adlı kısa, ancak ilginç makalesinde açıklanmıştır. Filozoflar grubunun önemli isimlerinden şair Venevitinov’un sözleriyle “Rus kültürü, onu diğer ulusların kültürlerinden ayıracak ulusal özgünlükten yoksundur. Rusya, güzel sanatlarını sağlam bir temele oturtmalıdır. Özgünlüğün teminatı olan bu temeli, dolayısıyla da edebiyatta manevi özgürlüğünü Rusya ancak felsefede bulacaktır. Felsefe, Rusya’nın güçlenmesini (kendi gerçek doğasını bulmasını) ve özgün bir düşünce sistemin kurulmasını sağlayacaktır.”³ Kısacası Venevitinov’a göre Rusya, Avrupa’nın etkisinden kurtulup kendi yerini bulacak ve öteki uluslarinkinden farklı, kendine ayrılmış olan, tarihsel görevinin ne olduğunu anlayacaktır.

Rus romantizminde içe bakış ve felsefi arayışlar, hem 1825’den çok önceleri edebiyata adım atan sanatçıların yapıtlarına (özellikle Baratinski’nin geç dönem şiirlerine), hem de **Aleksandr İ. Polejyev** (1804-1838), **Nikolay P. Ogaryov** (1813-1877) ve özellikle **Mihail Y. Lermontov** (1814-1841) gibi genç nesil şairlerinin yapıtlarına damgasını vurur. 1830 yıllarının romantik düşüncelerini kapsamlı olarak yapıtlarında Lermontov yansıtmıştır.

¹ E.N. Kupreyanova, G.P. Makogonenko, D.S. Lihacev vd İstoriya russkoy literaturı v 4-h tomah, c. 2, Ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu, Nauka, L., 1981, s. 346-347.

² A.y

³ A. g. y. s. 347’den D. Venevitinov, *İzbrannıye soçineniya*, M., 1956, s. 213.

1.2.3. Mihayil Yüryeviç Lermontov

Byron'un etkisinde olan Mihayil Y. Lermontov, yapıtlarında (şiiirlerinde, "Maskeli Balo" oyununda 1836, "İblis" 1829-1839 ve "Mısiri" 1839 poemlerinde) tüm dünyaya meydan okuyan, dinmeyen içsel çelişkiler yaşayan ve sonsuz yalnızlık çeken bireyin trajedisini betimler.

Romantik sanatın başlıca çelişkisi, hayal ile gerçeğin arasındaki çelişki, Lermontov'un yapıtlarında en üst seviyeye ve görülmemiş keskinliğe ulaşır. Çar I. Nikolay'ın sıkı yönetimi ve bu dönemdeki ağır sansüre karşın Lermontov (Ogaryov ve Polejayeve ile birlikte) devrimci romantiklerinin geleneklerini korur. Hatta onları daha da ileri götürerek konu ve şiirsel dil bakımından zenginleştirir. Lermontov'un yapıtlarında devrimci romantizm yeni bir gelişim gösterir.

Lermontov'un kahramanı onu çevreleyen dünya ile birlikte kendi kendini de irdeler. Böylece, sanatçının yaratıcılığında ' lirik irdeleme' biçimi ortaya çıkar. Sözkonusu irdeleme bir güncenin sayfalarını andırır. (Şiirlerin çoğunda tarih belirtilir). Lermontov'un yapıtlarının hemen hemen tümü yoğun duygularla yüklü bir monoloğa benzer: içtenlikle kaleme alınan bir itiraf, kendi kendine yöneltilen ve yanıtlanan sorular. Kahramanın psikolojisini ve anlık duygularını olağanüstü bir biçimde betimleyen Lermontov, yaşadığı dönemin önemli siyasi olaylarını da değerlendirir; şair ve sanatın toplumdaki yerini irdeler; yaşamın anlamına, dostluğa ve aşka dair fikirler üretir. Tüm bu özellikler dönemin Rus edebiyatında bir yeniliktir. Ancak, Lermontov'un yaratıcılığının bir özelliği daha vardır ki, sanatçıya Rus edebiyatında çok özel bir yer almasını kılar. Bu da doğa ve kır imgelerinin işlenişi ve bunlara psikolojik bir anlam kazandırılmasıdır.

Doğa, Lermontov'un sürekli ilgisini çeken bir konudur. Daha çocukken ailesiyle Kafkasya'ya yolculuklar yapan Lermontov'un bilincinde doğa derin izler bırakır. Sanatçı, 1837 yılında Puşkin'in ölümü üzerine yazdığı şiir nedeniyle Kafkasya cephesine gönderilir. Doğa betimi, yerli halkların yaşamı, halk şiirleri ve türküleri, folklor öğeleri Lermontov'un yaratıcılığının kaynağını oluşturur. ("Kafkasya", "Severim Lacivert Dağ Dizilerini", "Sararan Buğday Tarlası Dalgalandığında", "Kazak Ninnisi" v.b.). Doğa betimlemeleri olağanüstü güzeldir

("İblis", "Mtsiri"). İngiliz şair ve eleştirmen Matthew Arnold'un Byron ve Wordsworth için söyledikleri, Lermontov için de geçerlidir: "Bazı anlar vardır ki Doğa sanatçının elinden kalemi alıp O'nun için yazıyor."¹

Aralıkçılar tarafından başlatılan halkçılık fikirleri 1830'lu yıllarda geniş çapta yayılır. Rus aydınları, her türlü yabancı etkilere duyulan dalkavukluğa karşı çıkararak Rusya'nın zengin ulusal kültürünün derinlemesine incelenmesi gereğini vurgular. Yaşanan hayal kırıklığı, yazarların düşüncelerini halka, onun yaşamına ve sanatına yöneltir. Nitekim bu dönemin hemen hemen tüm sanatçıları ulusal özgünlüğe, ulusal tarihe ve özgür kişiliğin betimlenmesine yönelirler.

Halk yaşamına ve halkın sanatına duyulan genel ilgi edebiyata da yansır. Bu dönem Rus sanatının ve özellikle edebiyatın başlıca konusu halkçılık olur. Kimi sanatçıların ilgisini folklor ve etnografya tek başına çeker, kimilerini halk yaşamının kendisi. Kimileri ise ulusal tarihe yönelirler. Ancak tümünün amacı *ulusal özgünlük* kavramının özünü ortaya çıkarmaktır. Bunun sonucunda 1830'lu yılların edebiyatında ülkedeki yaşamın incelenmesine ve yorumlanmasına yönelik genel bir eğilim gözlenir. Edebiyat, toplum düşüncesinde en önemli konuma gelir. Geniş kitlelere yönelik olması ise onun en önemli özelliğidir.

Edebiyatın halka yönelmesiyle düzyazı türü (ilkın fizyolojik deneme, daha sonra ise öykü ve roman) giderek edebiyatın öncü türü konumunu kazanır. Dizi şeklindeki şiirsel düzyazı türleri yeniden ortaya çıkar. Eski edebiyat gelenekleri olan bu türler, romantizm döneminde yeni bir içerik kazanır. Son derece değişik ve özgün olan bu farklı yapıtlar bir ana tema altında dizi şeklinde bir araya getirilir. Böylece romantiklere göre "yaşamın bütünlüğü ve sürekli gelişimi" fikri açıkça ortaya çıkmış olur. Gogol'ün "*Dikanka Çiftliğindeki Akşamlar*"ı 1831-1832, Pogorelski'nin "*İkiz, ya da Küçük Rusya'daki Gecelerim*", Odoyevski'nin "*Rus Geceleri*" (1844) bununun en iyi örneklerindendir.

Romantizmin başlıca buluşlarından olan tarih duygusuyla bezenmiş uzun öykü ve roman türleri hemen hemen tüm sanatçıların uğraş verdiği bir alan haline

¹ L. Magnus A Dictionary of European. Literature, George Routledge & Sons Ltd.. London, 1927. s. 20.

gelir.¹ Gogol'ün “*Taras Bulba*”, Bestujev-Marlinski'nin “*Teymen Belozor*” ile “*Firkateyn 'Umut'*”, Zagoskin'in “*Yuriy Miloslavski...*”. “*Kuzma Rosşin*”, “*Ayartan*”, ile Lajeçnikov'un tüm tarihi romanları geniş çapta ün kazanırlar.

Sonuç Yerine

Görüldüğü gibi, Rus romantizmi ülkedeki toplumsal ve tarihi koşullardan dolayı Batı edebiyatlarındaki romantizmine göre daha değişik ideolojik düşünceler barındıran ve kendine özgü özellikleri olan bir akımdır. İlk evresinde büyük ölçüde 18. yüzyılın düşünce mirası ve edebiyat akımlarıyla bağlantılıdır. Denilebilir ki, 1810-1820 yılları Rus edebiyatı romantik akımla tam olarak örtüşmez. 1830'lu yıllar ise Rus edebiyatında romantik öğelerin ağırlık kazanmasıyla birlikte, gerçekçiliğin başladığı bir dönemdir. Ancak bu Rus romantizminin gelişmeyeceği ve uzun sürmeyeceği anlamına gelmez. Rus sanatçıları, birey kavramının geliştirilmesi, halkçılık, ulusal tarih ve yerel renk, üslup ve dil gibi romantizmin genel ilkelerini algılayarak Rus gerçeğine uyarladılar. Böylece romantik sanatın özgün Rus türünü oluşturdular.

Bununla birlikte Rus romantizmi sadece edebi ve felsefi değil, aynı zamanda manevi ve etik bir harekettir. Sözkonusu hareket, 1820-1830 yıllarında bireyin yapısını, duygu ve fikirlerini belirlemiştir. Rus eleştirmeni Apolon A. Grigoryev'in ifadesiyle “*Rus romantizmi, canlı bir olaydır; ahlaki büyümenin bir çağıdır.*”²

Kaynakça

Anonim 1981, *Russkaya Kritika ot Karamzina do Belinskogo*, Sbornik Statey, Detskaya literatura, Moskva.

Egorov B.F., Mann Y.V. 1996. *Russkie Pisateli 19 vek*, Biobibliografiçeski Slovar v 2 t., 2-oe izdanie, Prosveşşeniye, Moskva.

¹ Olcay T. “Rus Tarihsel Romanın Doğuşu” Türk Dili Dergisi, Yıl 18. Cilt: 18, Sayı: 105 Kasım – Aralık, 2004, s. 20-24.

² A. A. Grigoryev Socineniya v 2-h tomah pod redaktsiye B. F. Yegorova i A. L. Ospovata, Nauka, Moskva, 1990, c. 1, s. 76.

19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine

Grigoryev A.A. 1990, *Socineniya v 2-h tomah* Pod redaktsiey B. F. Yegorova i A. L. Ospovata, Nauka, Moskva, c. 1.

Kupreyanova E.N. , Makogonenko G.P., Lihaçev D.S. 1981, *İstoriya russkoy literaturı v 4-h tomah, c. 2, Ot sentimentalizma k romantizmu i realizmu*, Nauka, Leningrad.

Magnus Laurie 1927, *A Dictionary of European Literature*, George Routledge & Sons Ltd., London.

Olçay Türkan, 2004, "Rus Tarihsel Romanın Doğuşu", *Türk Dili Dergisi*, Yıl 18, Cilt: 18, Sayı: 105 Kasım – Aralık, s. 20-24.

Revyakin A.İ. 1981, *İstoriya Russkoy Literaturı 19 veka*, Pervaya polovina, Prosveşçenie, Moskva.